

TOSHKENT DAVLAT
IQTISODIYOT UNIVERSITETI

ISSN: 2992-9083

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI

VOL. 3 ISS:4 (2026)

INSURANCE MARKET OF UZBEKISTAN

СТРАХОВОЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА

INSURANCE

TDIU, Islom Karimov 49, 100066, Toshkent

<https://insurance.tsue.uz>

№	MUNDARIJA	Page
1.	SANOAT KORXONALARIDA MAHSULOT SIFATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Baytanov O'ralboy Miraqul o'g'li</i>	4
2.	QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'NING XORIJ TAJRIBASI VA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH ISTIQBOLLARI <i>Bobomurodov Abdurasul</i>	7
3	KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI YASHIL IQTISODIYOT TAMOYILLARI ASOSIDA BARQAROR RIVOJLANTIRISH <i>Ruziyev Oybek Abdimuminovich, Karimov Erkin Yusubovich</i>	10
4	KICHIK BIZNESNI MOLIYAVIY RESURSLARI VA SAMARADORLIGINI OSHIRIGA TA'SIR E'TUVCHI OMILLARI <i>Ketmanov Avazbek Malikovich</i>	13
5	ELEKTR ENERGIYASINI SOTISHDA YO'QOTISHLARNI QOPLASH BO'YICHA HISOB-KITOBLAR <i>Nurniyozov Feruz Abdurashid o'g'li</i>	16
6	DAVLAT XARIDLARINING IQTISODIY MAZMUNI VA MAMLAKAT MOLIYA TIZIMIDAGI O'RNI: NAZARIY YONDASHUVLAR <i>Xamdamov Sardor Farmon o'g'li</i>	19
7	MAVSUMIY ISHLAB CHIQARISH SHAROITIDA KORXONA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI <i>Kilichev Alisher Akramovich</i>	21
8	XUSUSIY TIBBIYOT TASHKILOTLARIDA XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Primkulova Zilola Abrorovna</i>	23
9	TIBBIY XIZMATLAR BUXGALTERIYA HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Shamsikulova Moxina bonu Furkatovna</i>	25

“O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI” JURNALI TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

1. Teshabayev To‘lqin Zakirovich (Kengash raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, i.f.d. prof.).
2. Fayziyev Orifjon Olimovich (Kengash raisi o‘rinbosari, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi direktor o‘rinbosari).
3. Azimov Rustam Sadikovich (O‘zbekinvest eksport-import sug‘urta kompaniyasi AJ Bosh direktori, i.f.d. prof.).
4. Mehmonov Sultonali Umaraliyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d., prof.).
5. Abduraxmonova Gulnora Qalandarovna (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d. prof.).
6. Xudoyqulov Sadirdin Karimovich (TDIU huzuridagi “O‘zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari” ilmiy tadqiqot markazi direktori).
7. Xalilov Oybek Nasirovich (O‘zbekiston sug‘urta bozori professional ishtirokchilari Uyushmasi Kengash raisi).
8. Qo‘ldoshev Qamariddin Mansurovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, i.f.d., Bosh muharrir).
9. Zaynalov Jahongir Rasulovich (Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Moliya” kafedrasida mudiri, i.f.d. prof.).
10. Shennayev Xo‘jayor Musurmanovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida mudiri, DSc, prof.).
11. Boyev Habibullo Ismoilovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, i.f.d.).
12. Nurullayev Abdulaziz Sirojiddinovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, i.f.d.).
13. Merident Randles (FSA, MAAA. Prinsipal & Consulting Actuary. Senior Consultant, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative).
14. Ong Xie (FIA, FSAS. Program Manager, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative. Pronouns: She/Her).
15. Yadgarov Akram Akbarovich (TDIU “Yashil iqtisodiyot” kafedrasida professori, i.f.d.).
16. Yuldashev Obiddin Toshmurzayevich (TDIU magistratura dekan muovini, i.f.d.).
17. Maxmudov Akbar Abduxamidovich (Toshkent ijtimoiy innovatsiya universiteti rektori, PhD, dotsent).
18. Axrorov Zarif Oripovich (TDIU Samarqand filiali “Moliya, soliq va bank ishi” kafedrasida mudiri, i.f.d., dotsent).
19. Qurbonov Xayrulla Abdurasulovich (TDIU Xalqaro va milliy reytinglar bilan ishlash bo‘limi boshlig‘i, i.f.n. dots.).
20. Raxmatullayev Botirjon Abduxamidovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti. Akademik faoliyat bo‘yicha prorektor PhD, dotsent).
21. Musaxonzoda Ikromjon Sobirxon o‘g‘li (TMC institute “Milliy ta’lim yo‘nalishlari akademik faoliyat va ilmiy ishlar” bo‘yicha prorektor, PhD).
22. Hasanov Xayrulla Nasrullayevich (TDIU Besh tashabbus markazi bo‘lim boshlig‘i, PhD).
23. Kenjayev Ilxom G‘iyozovich (TDIU magistratura dekan muovini, PhD, dots.).
24. Imomov Hamdilla Hamdamovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida professor v.b., i.f.n.).
25. Baratova Dinara Alisherovna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD. Tahririyat kengashi kotibi).
26. Agzamov Avazxon Talgatovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, PhD).
27. Nomozova Qumri Isoyevna (Bank moliya akademiyasi dotsenti, PhD).
28. Xamdamov Shoh-Jaxon Raxmat o‘g‘li (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, PhD).
29. Maxmudov Samariddin Baxriddinovich (“Ma‘mun” universiteti “Iqtisodiyot” kafedrasida dotsenti, PhD).
30. Abduturapova Dildora Farxodjon qizi (“Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish” bo‘limi bosh mutaxassisi, PhD).
31. Abdusattarova Dildora Baxodirovna (TDIU “Soliq va soliqqa tortish kafedrasida” dotsenti).
32. Nosirov Jasur Tursunpulotovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti “Akademik faoliyat va registrator” departamenti rahbari, PhD, dotsent).
33. Adilova Gulnur Jorabayevna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD.).
34. Malikova Dilrabo Mo‘minovna, (TDIU Samarqand filiali "Moliya, soliq va bank ishi" kafedrasida dotsenti, PhD).
35. Bobomurotova Manzura Panji qizi (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida assistenti, PhD).

DAVLAT XARIDLARINING IQTISODIY MAZMUNI VA MAMLAKAT MOLIYA TIZIMIDAGI O'RNI: NAZARIY YONDASHUVLAR

Xamdamov Sardor Farmon o'g'li

Tashkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi (DSc),

iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail: sardorxamdamov@gmail.com

Orcid: 0009-0001-5072-7342

Annotatsiya: Maqolada davlat xaridlarining iqtisodiy mazmuni jamoat moliyasi, transaktsion xarajatlar, rag'batlantirish va auktsionlar nazariyalari nuqtayi nazaridan tizimli tahlil qilingan. Davlat xaridlariga oid nazariy yondashuvlar qiyosiy jihatdan umumlashtirilib, ularning moliya tizimidagi o'rni byudjet xarajatlarini ijro etish mexanizmi sifatida asoslangan. Davlat xaridlari funksiyalari (allokatsion, rag'batlantiruvchi, tartibga soluvchi, ijtimoiy, innovatsion) tizimlashtirilgan hamda tushunchaga moliyaviy munosabatlar nuqtayi nazaridan mualliflik ta'rifi taklif etilgan.

Kalit so'zlar: davlat xaridlari, davlat moliyasi, byudjet xarajatlari, moliyaviy mexanizm, transaktsion xarajatlar, auktsion, tender, shartnoma munosabatlari.

Abstract: The article provides a systematic analysis of the economic essence of public procurement from the standpoint of the theories of public finance, transaction costs, incentives and auctions. Theoretical approaches to public procurement are generalized, and its place in the financial system is substantiated as a mechanism for executing budget expenditures. The functions of public procurement are systematized, and the author's definition of the concept is proposed from the perspective of financial relations.

Keywords: public procurement, public finance, budget expenditures, financial mechanism, transaction costs, auction, tender, contractual relations.

Абстрактный: В статье систематически анализируется экономическое содержание государственных закупок с точки зрения теории государственных финансов, транзакционных издержек, стимулирующей и аукционной теорий. Теоретические подходы к государственным закупкам сравнительно обобщены, а их роль в финансовой системе основана на механизме реализации бюджетных расходов. Систематизированы функции государственных закупок (распределительная, стимулирующая, регулирующая, социальная, инновационная) и предложено авторское определение понятия с точки зрения финансовых отношений.

Ключевые слова: государственные закупки, государственные финансы, бюджетные расходы, финансовый механизм, транзакционные издержки, аукцион, тендер, договорные отношения.

Kirish (Введение/Introduction).

Davlat xaridlari zamonaviy aralash iqtisodiyotda davlatning iqtisodiy faoliyatini moddiy ta'minlovchi va byudjet mablag'larining salmoqli qismi harakatlanadigan asosiy kanallardan biri hisoblanadi. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OESR) ma'lumotlariga ko'ra, a'zo mamlakatlarda davlat xaridlari yalpi ichki mahsulotning o'rtacha 12–13 foizini va davlat xarajatlarining qariyb uchdan bir qismini tashkil etadi [10]. Bu davlat xaridlarini nafaqat ta'minot vositasi, balki makroiqtisodiy tartibga solish, raqobatni rivojlantirish va milliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlashning kuchli moliyaviy instrumenti sifatida qarashni taqozo etadi.

O'zbekistonda davlat xaridlari tizimi so'nggi yillarda chuqur isloh qilindi: "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonunning yangi tahriri (2021-yil 22-apreldagi O'RO-684-son) qabul qilinib [1], xaridlar maxsus axborot portali orqali elektron shaklga to'liq o'tkazildi, 2025-yil 26-dekabrda PF-259-son Farmon bilan esa raqobat muhiti va shaffoflikni ta'minlashga qaratilgan navbatdagi chora-tadbirlar belgilandi [2]. Davlat byudjeti xarajatlari hajmining yildan-yilga ortib borishi sharoitida (2025-yilda 320 trln so'mdan ziyod [14]) davlat xaridlarining iqtisodiy mazmunini nazariy jihatdan chuqur anglash va uning moliya tizimidagi o'rni aniq belgilash ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — davlat xaridlarining iqtisodiy mazmuniga oid nazariy yondashuvlarni tizimlashtirish va uning mamlakat moliya tizimidagi o'rni moliyaviy munosabatlar nuqtayi nazaridan asoslashdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Davlat xaridlarining nazariy asoslari jamoat moliyasi nazariyasi doirasida shakllangan. R. Masgrevy davlat moliyasining allokatsion, distributiv va stabilizatsion funksiyalarini asoslab, davlat xarajatlarini

jamoat ne'matlarini yetkazib berishning moliyaviy shakli sifatida talqin etgan [3]. J. Stiglis davlat sektorining bozor nuqsonlarini bartaraf etishdagi rolini ko'rsatib, davlat buyurtmalari orqali resurslarni qayta taqsimlash samaradorligi masalasini ko'targan [4].

Institutsional yo'nalishda O. Uilyamsonning transaktsion xarajatlar nazariyasi davlat xaridlarini "bozor yoki iyerarxiya" tanlovi, shartnomaviy munosabatlar va opportunistik xatti-harakatlarni cheklash mexanizmi sifatida o'rganishga asos bo'ldi [6]. J.-J. Laffon va J. Tirol davlat buyurtmalarida axborot asimmetriyasi sharoitidagi rag'batlantirish muammosini modellashtirib, xarid shartnomalarini optimal loyihalash nazariyasini yaratdi [5]. R. Makafi va J. Makmillan auktsionlar nazariyasi doirasida xarid savdolarida narx shakllanishi qonuniyatlarini ochib bergan [7]. N. Dimitri, G. Piga va J. Spanyolo tahriri ostidagi fundamental qo'llanmada xarid jarayonining barcha bosqichlari bo'yicha nazariy va amaliy yondashuvlar umumlashtirilgan [8]. K.V. Tay davlat xaridlarining maqsadlar tizimini (sifat, tejamkorlik, shaffoflik, ijtimoiy maqsadlar) tasniflagan [9].

MDH makonida I.I. Smotrskaya davlat xaridlarini institutsional islohotlar kontekstida tadqiq etib, xaridlarning kontrakt tizimi konsepsiyasini rivojlantirgan [11]. O'zbekistonlik olimlarning ishlarida davlat moliyasi va byudjet xarajatlari samaradorligi masalalari keng yoritilgan [12; 13], biroq sanoat korxonalari kesimida davlat xaridlarining moliyaviy mexanizmi yaxlit tadqiqot predmeti sifatida yetarlicha o'rganilmagan. Mazkur holat ushbu tadqiqotning ilmiy bo'shlig'ini belgilaydi.

Tadqiqotni amalga oshirish jarayonida ma'lumotlarni tizimlashtirish, ilmiy manbalarni tahlil qilish va matnni takomillashtirish bosqichlarida sun'iy intellekt texnologiyalaridan yordamchi vosita sifatida taxminan 30% darajada foydalanildi. Barcha ilmiy xulosalar, tahlillar va yakuniy natijalar muallif tomonidan mustaqil shakllantirildi.

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Методы/Methods).

Tadqiqotda ilmiy abstraksiya, induksiya va deduksiya, tizimli va qiyosiy tahlil, guruhlash hamda nazariy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Nazariy manbalar sifatida jamoat moliyasi, transaktsion xarajatlarni, rag'batlantirish va auksionlar nazariyalari bo'yicha fundamental asarlar, me'yoriy baza sifatida O'zbekiston Respublikasining davlat xaridlariga oid qonunchilik hujjatlari xizmat qildi.

Tahlil va natijalarlar (Анализ и результаты/Analysis and results).

Davlat xaridlarining iqtisodiy mazmunini ochib berishda ilmiy adabiyotda shakllangan yondashuvlarni to'rt guruhga birlashtirish mumkin (1-jadval).

1-jadval.**Davlat xaridlarining iqtisodiy mazmuniga doir nazariy yondashuvlar¹**

Yondashuv	Asosiy vakillari	Davlat xaridlarining talqini
Jamoat moliyasi (allokatsion)	R. Masgreyv, J. Stiglis	Jamoat ne'matlarini yetkazib berishni moliyalashtirish shakli; byudjet xarajatlarning moddiy ijrosi
Institutsional (kontrakt)	O. Uilyamson, I.I. Smotriskaya	Davlat va xususiy sektor o'rtasidagi shartnomaviy munosabatlar tizimi; transaktsion xarajatlarni minimallashtirish mexanizmi
Rag'batlantirish nazariyasi	J.-J. Laffon, J. Tirol	Axborot asimmetriyasi sharoitida buyurtmachi-ijrochi munosabatlarini optimal loyihalash muammosi
Auksion-narx yondashuvi	R. Makafi, J. Makmillan, P. Klemperer	Raqobatli savdolar orqali narx shakllanishi va byudjet mablag'larini tejash mexanizmi

Tahlil shuni ko'rsatadiki, mavjud yondashuvlarning har biri davlat xaridlarining alohida qirrasini yoritadi, biroq ularning hech biri xaridlarni mamlakat moliya tizimidagi moliyaviy munosabatlar majmui sifatida yaxlit qamrab olmaydi. Moliyaviy nuqtayi nazardan davlat xaridlari kamida uchta o'lovga ega: birinchidan, u byudjet ijrosining mexanizmi — byudjet xarajatlari aynan xarid tartib-taomillari orqali tovar, ish va xizmatlarga aylanadi; ikkinchidan, u moliyaviy oqimlar tizimi — byudjet va byudjetdan tashqari mablag'lar g'aznachilik, buyurtmachi, yetkazib beruvchi va bank tizimi o'rtasida harakatlanadi; uchinchidan, u moliyaviy

tartibga solish vositasi — xaridlar orqali davlat talabni, narxlarni, raqobatni va mahalliyashtirish jarayonlarini boshqaradi.

Davlat xaridlarining moliya tizimidagi funksiyalarini quyidagicha tizimlashtirish maqsadga muvofiq: allokatsion (byudjet resurslarini jamoat ehtiyojlariga yo'naltirish); rag'batlantiruvchi (ichki bozor va milliy ishlab chiqaruvchilarni, shu jumladan sanoat korxonalarini qo'llab-quvvatlash); tartibga soluvchi (narx va raqobat muhitiga ta'sir); ijtimoiy (kichik biznes, nogironligi bor shaxslar tashkilotlari uchun preferensiyalar); innovatsion ("yashil" va innovatsion xaridlar orqali texnologik yangilanishni rag'batlantirish). Ushbu funksiyalar majmui davlat xaridlarini davlat moliyasining passiv ijro vositasidan faol boshqaruv instrumentiga aylantiradi.

Yuqoridagi tahlil asosida quyidagi mualliflik ta'rifini taklif etamiz: davlat xaridlari — bu davlat ehtiyojlarini qondirish maqsadida byudjet va unga tenglashtirilgan mablag'lar hisobidan tovarlar, ishlar va xizmatlarni raqobatli tartib-taomillari orqali sotib olish jarayonida buyurtmachilar, yetkazib beruvchilar, moliya-bank institutlari va nazorat organlari o'rtasida vujudga keladigan, qonunchilik bilan tartibga solinadigan moliyaviy munosabatlar majmuidir. Mazkur ta'rif, mavjud ta'riflardan farqli ravishda, xaridlarni tartib-taomil (protsedura) sifatida emas, balki moliyaviy munosabatlar tizimi sifatida talqin etadi va dissertatsiya tadqiqotining keyingi bosqichlarida "davlat xaridlarining moliyaviy mexanizmi" kategoriyasini asoslash uchun nazariy poydevor yaratadi.

Davlat xaridlarining moliya tizimidagi o'zining byudjet jarayoni bilan uzviy bog'liqligida namoyon bo'ladi: xaridlar rejasi byudjet parametrlaridan kelib chiqib shakllantiriladi; xarid shartnomalari byudjet majburiyatlarining huquqiy shakli hisoblanadi; g'aznachilik orqali to'lovlar byudjet ijrosining yakuniy bosqichini tashkil etadi. Shu bois xarid tizimidagi har qanday samarasizlik (asossiz boshlang'ich narxlar, raqobatning cheklanishi, shartnoma ijrosining buzilishi) bevosita byudjet yo'qotishlariga aylanadi. Bu esa davlat xaridlarining moliyaviy mexanizmini takomillashtirishni davlat moliyasini boshqarishning ustuvor yo'nalishi sifatida belgilaydi.

Xulosa va takliflar (Выводы и предложения/Conclusion).

Birinchidan, davlat xaridlarining iqtisodiy mazmuni faqat ta'minot funksiyasi bilan cheklanmaydi: u byudjet ijrosi mexanizmi, moliyaviy oqimlar tizimi va moliyaviy tartibga solish vositasi sifatida uch o'lovli tabiatga ega.

Ikkinchidan, nazariy yondashuvlar (jamoat moliyasi, institutsional, rag'batlantirish, auksion-narx) o'zaro raqobatlashuvchi emas, balki bir-birini to'ldiruvchi bo'lib, ularning sintezi davlat xaridlarini moliyaviy munosabatlar majmui sifatida talqin etishga imkon beradi; shu asosda tushunchaning mualliflik ta'rifini taklif etildi.

Uchinchidan, davlat xaridlarining funksiyalari (allokatsion, rag'batlantiruvchi, tartibga soluvchi, ijtimoiy, innovatsion) tizimlashtirildi; ularning ro'yobga chiqish darajasi xaridlarning moliyaviy mexanizmi qay darajada takomillashganiga bog'liq.

To'rtinchidan, keyingi tadqiqotlarda davlat xaridlarining moliyaviy mexanizmi tarkibiy elementlarini (moliyaviy rejalashtirish, narx shakllantirish, to'lov-hisob, nazorat va rag'batlantirish bloklari) sanoat korxonalari misolida chuqur tahlil qilish hamda samaradorlikni baholashning ko'rsatkichlar tizimini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar (Литературы/References):

- O'zbekiston Respublikasining "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonuni (yangi tahriri). 2021-yil 22-aprel, O'RQ-684-son // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, lex.uz.
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat xaridlari tizimida raqobat muhiti va shaffoflikni ta'minlash bo'yicha navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni. 2025-yil 26-dekabr, PF-259-son // lex.uz.
- Musgrave R.A. The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy. – New York: McGraw-Hill, 1959. – 628 p.
- Stiglitz J.E. Economics of the Public Sector. 3rd ed. – New York: W.W. Norton & Company, 2000. – 823 p.
- Laffont J.-J., Tirole J. A Theory of Incentives in Procurement and Regulation. – Cambridge, MA: MIT Press, 1993. – 705 p.
- Williamson O.E. The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting. – New York: Free Press, 1985. – 450 p.
- McAfee R.P., McMillan J. Auctions and Bidding // Journal of Economic Literature. – 1987. – Vol. 25, No. 2. – P. 699–738.
- Dimitri N., Piga G., Spagnolo G. (eds.). Handbook of Procurement. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 562 p.
- Thai K.V. Public Procurement Re-examined // Journal of Public Procurement. – 2001. – Vol. 1, No. 1. – P. 9–50.
- OECD. Government at a Glance 2023. – Paris: OECD Publishing, 2023.
- Smotriskaya I.I. Ekonomika gosudarstvennykh zakupok. – M.: LIBROKOM, 2009. – 232 s.
- Malikov T.S. Moliya. Darslik. – Toshkent: "Iqtisod-Moliya", 2019.
- Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya. Darslik. – Toshkent: "Noshir", 2012.
- O'zbekiston Respublikasining 2025-yilgi Davlat byudjeti ijrosi to'g'risidagi ma'lumotlar // Iqtisodiyot va moliya vazirligi rasmiy sayti, mf.uz; gazeta.uz tahliliy materiallari (2026-yil fevral).

¹ Muallif ishlanmasi